

A TANSZÉKEK FEJLŐDÉSE A SZEGEDI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLÁN I.

BERÉCZKI SÁNDOR

Tanárképző Főiskolánk 107 éves történetének elemzése során eddig kevés figyelmet fordítottunk a szervezeti keretek vizsgálatára, jóllehet az intézet elé kitűzött célok, az oktatás-nevelés tartalmának változásai kihatottak a szervezeti keretekre is. Indokolt tehát, hogy az intézet életének ezzel az összetevőjével is foglalkozzunk.

A tanárképző főiskola alapvető szervezeti egységét a tanszékek jelentik. Eddig sem a tanszékek fejlődésének általános menetét, sem az egyes tanszékek történetét nem tettük alaposabb vizsgálat tárgyává. Csupán egy-két tanszék fejlődését dolgozták ki a kutatás során (történelem, fizika, neveléstudományi).

Tanulmányomban a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, illetve jogelődje, a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tanszékeinek történeti kialakulását, fejlődését vizsgálom, nem térek ki azonban az egyes tanszékek személyi összetételének, létszámának alakulására.

A tanszék fogalmának, szervezetének és feladatainak értelmezése a főiskola számára kiadott szervezeti szabályzatokban

A tanszék fogalmának értelmezését, feladatait, szervezetének és vezetésének kérdéseit a főiskola szervezeti szabályzatai rögzítik. Az egymást követő szervezeti szabályzatok alapján nyomon követhetjük a tanszékekkel kapcsolatos rendelkezések alakulását.

A Polgári Iskolai Tanárképző első szervezeti szabályzata a VKM 10 998 sz. rendelete alapján 1877. júl. 13-án jelent meg „Szabályrendelet az állami elemi és polgári iskolai tanító- és tanítónőképezde igazgatására” címen.¹ Mint a cím is mutatja, ez a szabályzat az elemi és polgári iskolai tanítóképzést még egy szervezeti keretben tárgyalja. Az első szervezeti szabályzat „A tanár”-ról szóló fejezet 17. §-ában szól a tanár jogairól és kötelességeiről. Ezzel kapcsolatban az a) pontban olvashatunk arról, hogyha a tanárnak „az igazgató ellen kifogásai vannak, azokat a tanári szék elé viszi.”² Az e) pontban írja elő a szabályzat, hogy a-tanár „a tanári széken és tanácskozmányokon mindenkor megjelenik.”³ Mint látjuk, az első szervezeti szabályzat következetesen a „tanári szék” kifejezést használja, bár annak értelmezését nem adja meg elég világosan. Ezzel szemben viszont pontosan megjelöli a tanári testület fogalmát a 24. §-ban: „A tanítóképezde minden tanára, a gyakorlóiskola tanítójával együtt, tanári testületet képez.”⁴

Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter az 1879-ben kiadott 16 014. sz. rendeletével (melyet Gyertyánffy István az „intézet magna chartájának” nevezett) már elkülöníti egymástól az elemi iskolai és polgári iskolai tanítóképzést, a tanszékkel kapcsolatos szervezeti kérdésre azonban nem tér ki.

Ugyancsak nem tesznek említést a tanszékekről a későbbi években kiadott szervezeti szabályzatok, illetve a szervezeti szabályzat módosítására vonatkozó javaslatok sem, jóllehet ezek már csak a Polgári Iskolai Tanárképző Intézet számára készültek. A módosító javaslatok azt a célt szolgálták, hogy a szervezeti szabályzat mondja ki az intézet főiskolai jellegét s az intézet szervezete feleljen meg ennek a felsőoktatási jellegnek. Azonban sem a tanári kar 1895-ben készített javaslata, sem a VKM 70 512. sz. rendeletével 1906. aug. 16-án kiadott „A m. kir. állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézetek szervezete és rendtartási szabályai” nem tartalmaznak intézkedést a tanszékekkel kapcsolatban. Az 51. §-ban olvashatunk csak a tanszékre vonatkoztatható megállapítást: „A rendes tanárok az őrizetükre és kezelésükre bízott szertárákról (a könyvtárt is beleértve), taneszközökről stb. leltárt vezetnek s értük felelősséggel tartoznak.”⁵

A VKM 1908-ban rendelettel utasítja a főiskola tanári karát új szervezeti szabályzat kidolgozására. A tanári kart az Országos Polgári Iskolai Egyesület is segíti e munkájában. 1909-ben elkészült „A polgáriskolai tanárképzés szervezete.”⁶ Ez a szervezeti szabályzat és az egyes javaslatokhoz kidolgozott indoklás már világosan megfogalmazza a tanszék fogalmát és a vele összefüggő szervezési feladatokat.

Az I. fejezet 3. §-a leszögezi: „A polgáriskolai tanárképző főiskolák a magyarországi főiskolák csoportjában rangfokozatra nézve mindjárt az egyetemi jellegű főiskolák után következnek.”⁷

A tanszékekről a III. fejezet (Tanári testület) intézkedik. A 10. § megállapítja: „A főiskolák tanulmányi rendszerébe fölvelt minden olyan tárgyra, amelyikből a tanterv egy tanárra elegendő elfoglaltságot állapít meg, rendes tanszék állíttatik. Eme tanszékek rendes tanárokkal töltendők be. Az előbbi föltételnek meg nem felelő, továbbá fakultatív, vagy nem véglegesen fölvelt tárgyak ellátására rendkívüli vagy megbízott tanárok is alkalmazhatók.”⁸

Mint látjuk, az a szervezeti szabályzatot módosító javaslat, amelyik először fogalmazza meg a tanszék lényegét, az eddig kialakult gyakorlatot rögzíti. Lényeges elemként szerepel azonban ebben a megközelítésben, hogy kiemeli „az egy tanárra elegendő elfoglaltságot” mint a tanszék létesítésének kritériumát. Ez lehetőséget nyújtott volna az addigi nagy szakcsoportok differenciálására. Bár az 1909-es javaslat nem jelöli meg, hogy mennyi a rendes tanárok kötelező heti óraszám, az 1906-os szervezeti szabályzat ezt maximum 15 órában írja elő.

A II. fejezet 7. §-a kimondja: „A tudományos szakképzés céljához mérten az egyes tanszékek fölszerelendők: szakkönyvtárral és a tárgy természete szerint: laboratóriummal vagy szemináriummal.”⁹

A III. fejezet 11. §-a előírja: „Amelyik tanszéken a könyvtár és a laboratórium kezelése, a laboratóriumi vagy a szemináriumi gyakorlatok ellátása nagy megterheléssel jár, ahhoz tanársegéd, esetleg laboráns osztható be. Ez utóbbiakkal hivatalos elfoglaltságuk keretében a tanszék tanára rendelkezik; valamint ő viseli a felelősséget e reábizott könyvtárért és laboratóriumért is.”¹⁰

A 12. § a tanárok kinevezésével foglalkozik: „A rendes, valamint a rendszeresített rendkívüli tanári székek pályázat útján töltenek be az iskolai, vagy tudományos pályán működő olyan egyének közül, akik szaktudományuk irodalmi művelésével, abban való hivatottságukról tanúságot tettek. Az olyan pályázók, akik a tanszék tárgyára valamelyik hazai egyetemen magántanárokkul habilitáltak, vagy tagjai a Magyar Tudományos Akadémiának, tudományos működésük további igazolásától föl vannak mentve. Az ily pályázók elsősorban veendő figyelembe. A rendes tanárokat a tanári testületnek lehetőleg hármas jelölése alapján a Vallás- és Közoktatás-

ügyi Miniszter fölterjesztésére Ő felsége a király nevezi ki. A tanári testület javaslatára a rendes tanszék meghívás útján is betölthető.

Megfelelően minősített pályázók hiányában a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter ideiglenes minőségben a rendes tanszékekre is alkalmazhat rendkívüli tanárokat.”¹¹

Az 1909-es javaslat tehát részletesen foglalkozik a tanszék szervezésének, vezetésének kérdéseivel. Ez a javaslat — amint ezt az indoklásban olvashatjuk — azt a célt szolgálta, hogy „a polgáriskolai tanárképzés és képesítés terén is szűnjék meg a Népoktatási Törvény szülte bizonytalan állapot.”¹²

A tanári kar módosító javaslatát a minisztérium nem fogadta el. 1913-ban az Országos Polgári Iskolai Egyesület 18. közgyűlésén ismét napirendre tűzték a polgári iskolai tanárképzést. Az erre az alkalomra készített szervezeti szabályzat változtatás nélkül veszi át az 1909-es javaslatban szereplő megállapításokat. Ez a felterjesztés sem hozta meg a kívánt módosításokat.

1918. január 31-én az Országos Polgári Iskolai Egyesület beadványában kéri a minisztériumot arra, hogy a polgári iskolai tanárképző intézetet főiskolává nyilvánítsa. A minisztérium a beadványt javaslatlétél céljából a tanító- és tanítónőképző intézetek szakfelügyelői hivatalának küldte meg. A szakfelügyelői hivatal felterjesztése mindazokat a kritériumokat felsorolja, amelyek megadják az intézet főiskolai jellegét, a tanszéki szervezeti keretről azonban nem szól.

1918. november 11-én az intézet megkapja a főiskolai rangot, ezzel együtt azonban nem dolgoznak ki új szervezeti szabályzatot.

A két tanárképző főiskola tanári kara a Tanácsköztársaság idején, 1919. március 26-án együtt dolgozza ki a szervezeti szabályzat reformtervezetét, de lényegesen ebben sem térnek el a már korábban kidolgozott tervezetektől.

1928-ban a két tanárképző főiskolát egyesítik, Szegedre helyezik és az egyettemel hozzák kapcsolatba. Az átszervezés új szervezeti szabályzat kidolgozását igényli. A minisztérium 1933-ban készíti el a szervezeti szabályzat tervezetét, melyet 1935-ben véglegesít a 12 228—34/IV. sz. rendeletével „Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete” címen.¹³

Az 1935-ös szervezeti szabályzat több §-ban foglalkozik a tanszékekkel. Ez a szervezeti szabályzat a legtöbb pontban átveszi a korábbi években elkészített, de a VKM által el nem fogadott javaslatok tanszékekre vonatkozó megállapításait, természetesen kisebb-nagyobb módosításokkal. Tekintettel arra, hogy az 1935-ben kiadott szervezeti szabályzat az 1906-os szabályzatot váltotta fel s először határozza meg a tanszék feladatait és végül mivel 1947-ig érvénybe maradt, érdemes megállapításaival részletesebben foglalkozni.

Az új szervezeti szabályzat 11. §-a a következőképpen jelöli meg a tanszék létesítésének feltételeit: „A fő és kiegészítő szakcsoportok azon tárgyainak, melyekből a jelöltek polgári iskolai tanári képesítést nyerhetnek s melyek a tanárképzőben egész tanári elfoglaltságot kívánnak, lehetőleg rendes tanszékük van. Azoknak a tárgyaknak tanításával, melyek a tanárvizsgálatnak nem tárgyai, vagy amelyek nem kívánnak teljes tanári elfoglaltságot, beosztott vagy óraadó tanárokat bíz meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

A tanárképző rendes tanárának legmagasabb kötelező óraszama 12.”¹⁴

A 12. és 13. §-a rendes tanárok kinevezését szabályozza. A 12. § megállapítja: „A rendes tanárokat nyilvános pályázat útján a főiskolai tanári kar ajánlása, illetőleg az igazgató-tanács jelölése alapján a VII. fizetési osztályig bezárólag a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, a VI. és V. fizetési osztályba pedig az államfő nevezi ki.”¹⁵

A 13. § előírja: „A főiskolai tanári állásra tudományos irodalmi és gyakorlati úton igazolt rátermettség minősít. A tanári állások betöltésénél egyenlő rátermettség esetében elsősorban egyetemi és műegyetemi tanárok vétetnek figyelembe, másodszorban oly középiskolai és tanítóképző intézeti tanárok, akik szaktudományukat irodalmilag is művelik.”¹⁶

A 15. §-ban a tanárok tanszékekkel kapcsolatos feladatait rögzítik: „A tanárok tanszékük szellemi és anyagi ügyeit vezetik, tanszékük tanulmányi javadalmainak felhasználásáért, szemináriumok, vagy laboratóriumok felszereléséért s leltárak helyességéért felelősek. A külön megállapítandó idevágó szabályzatok értelmében rendelkeznek a tanszékükhöz beosztott tanerőkkel, gyakornokokkal és altisztekkel.”¹⁷

A 19. § szabályozza a tanszéken dolgozó tanárok tevékenységét. „Az egyes tanszék mellé beosztott tanerők, vagy díjtalan gyakornokok az illető szaktanár közvetlen felügyelete és rendelkezései alatt állanak, a főbb megjelölt szakteendőket teljesítik és neki főleg a laboratóriumi és szemináriumi gyakorlatoknál és a tanszék felszerelésének és leltárának kezelésénél segédkeznek. A díjtalan gyakornokokat a tanári kar ajánlására az igazgató-tanács javaslatára, rendszerint a főiskola jelesen végzett s polgári iskolai tanári oklevelet szerzett hallgatói sorából a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter bízta meg egy-egy évi időtartamra, mely idő esetről-esetre, legfeljebb azonban két ízben meghosszabbítható.”¹⁸

A 20. §. „A díjtalan gyakornokok számát és az egyes tanszékekhez való beosztását a tanárképző főiskola munkájának szükségletei szerint a főiskola tanári testületének ajánlása, illetőleg az igazgató-tanácsnak javaslatára alapján évről-évre a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.”¹⁹

Az 1935-ös szervezeti szabályzat tehát néhány javaslatban kibővíti a tanár kar, illetve az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület által kidolgozott javaslatokat. Így pl. a tanszék kritériumaként jelöli meg a tanári képesítést adó szaktárgyakat, s lehetőséget ad a díjtalan gyakornokok alkalmazására.

A polgári iskolai tanárképzés megszűnésével, illetve a Pedagógiai Főiskola 1947-ben történő megszervezésével a tanárképzés célkitűzése és feladatrendszere, tartalma is megváltozott. A főiskolai oktató-nevelőmunka alapvető szervezeti kerete azonban a tanszék maradt. A tanszék fogalmának értelmezésében és szervezésének kérdéseiben az 1947 után készült szervezeti szabályzatok eltérnek a korábbi években rögzítettektől.

A Pedagógiai Főiskolák működését az 1950-ben kiadott Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerejű rendelete szabályozza. Ennek 5. §-ának 1. pontja kimondja: „A pedagógiai főiskolák oktatószemélyzete a főiskolai tanszékvezető tanárokból és a segéd-tanszemélyzetből áll.”²⁰

A Pedagógiai Főiskolák szervezeti szabályzatát e rendelet alapján készíti el a Közoktatásügyi Minisztérium 1951-ben. A Pedagógiai Főiskoláknak ez az első szervezeti szabályzata részletesen foglalkozik a tanszékekkel is. A tanszékeket a főiskola irányító szervei című fejezetben tárgyalja. Ebben a tanszék értelmezését a következőképpen jelöli meg: „A tanszék a Főiskolán az oktatás és a nevelés alapszerve, mely az egy vagy egymással összefüggő több tantárggyal kapcsolatos oktatási, módszertani és tudományos munkát közvetlenül megvalósítja.”²¹

A szervezeti szabályzat meghatározza a tanszék szervezetét is, amely következő: „a) tanszékvezető tanár; b) főiskolai tanárok; c) megbízott előadók; d) adjunktusok; e) tanársegédek; f) demonstrátorok, tanulókörvezetők; g) laboránsok, vagy hivatalsegédek.”²² „A tanszékvezető tanárt az azonos tanszéken működő főiskolai tanárok közül a főiskola igazgatója bízta meg.”²³

A szervezeti szabályzat 7 pontban jelöli meg a tanszékvezető tanár feladatait:

1. a tanszék oktatómunkájának irányítása;
2. a tanszékkal kapcsolatos könyvtár, laboratórium fejlesztése, kezelése, a hallgatók számára hozzáférhetővé tétele;
3. a hallgatóknak a tanszéki munkába való bevonása, a tanszék többi tanárával egyetértésben;
4. a tanszéken működő tanárok, előadók, tanszéki munkájának összehangolását célzó időnkénti tanácskozások tartása és az ezen való elnöklés. Minden félév végén a tanszékvezető tanár a tanszék oktatószemélyzetével értekezletet tart, amelyen kiértékeli az elmúlt félév oktatói munkáját, egyben meghatározza a következő félév oktatási tervét;
5. a tanulókörök munkájának megszervezése, irányítása és ellenőrzése a tanszéken tanító többi tanár, előadó és tanársegédszemélyzet bevonásával;
6. a tanszéken működő előadók tematikájának megvitatása;
7. a hallgatók didaktikai képzésében való részvétel.

1952. november 13-án az egyes főiskoláknak el kellett készíteni saját szervezeti szabályzatukat az 1951-es szabályzat alapján. A Főiskola szervezeti felépítése címet viselő II. fejezet 1. pontjában olvashatjuk: „Az oktató- és nevelőmunka döntően az egyes tanszéken történik.”²⁴

A III. fejezet tartalmazza a tanszékre vonatkozó előírásokat. Nem változtatja meg az 1951-es szervezeti szabályzat meghatározását a tanszék fogalmáról. A többi pontban azonban már lényeges eltérések találhatók. Így új pontként szerepel a 2. pont: „Főiskolai tanszéket a közoktatásügyi miniszter szervez.”²⁵

Módosítja a tanszékek oktatószemélyzetének összetételét is (3. pont):

- a) tanszékvezető tanár, vagy docens,
- b) főiskolai tanár,
- c) főiskolai docens,
- d) főiskolai adjunktus,
- e) főiskolai tanársegéd,
- f) megbízott előadó.

A szervezeti szabályzat előírja: „4. A tanszék élén tanszékvezető tanár áll. 5. A tanszékvezető főiskolai tanár a tanszék felelős vezetője. Közvetlenül az igazgatónak tartozik felelősséggel.”²⁶

Lényegesen megváltozik a tanszékvezető feladatköre, amelyet 12 pontban jelölnek meg. (6. pont).

1. Előadásokat tart, irányítja és ellenőrzi a tanszéken folyó nevelő és tudományos munkát;
2. elkészíti a tanszék munkatervét a főiskolai munkaterv alapján;
3. kidolgozza a tanterv alapján az előadások és gyakorlatok programját együttműködve a többi főiskola hasonló tanszékvezetőivel;
4. biztosítja és ellenőrzi a hallgatók tanulmányi előmenetelét, rendszeres tanulását, a tanulmányi fegyelmet, a hallgatók eszmei-politikai fejlődését;
5. felügyeletet gyakorol szaktárgya tekintetében a pedagógiai tanszék által szervezett pedagógiai gyakorlatok és a gyakorló általános iskolák munkája felett;
6. irányítja szaktárgyai keretében a szaktanári továbbképzést és a levelező oktatást;
7. biztosítja az oktatószemélyzet szakmai és politikai fejlődését, gondoskodik a tanszék összes dolgozója között a helyes munkamegosztásról;

8. megírja az általa előadott tárgy jegyzetét együttműködve a többi főiskola hasonló tanszékvezetőivel (amennyiben nincs a tárgyból tankönyv);
9. rendszeres tanszéki értekezleteket tart az oktató-nevelő és kutatómunka kérdéseivel kapcsolatban;
10. javaslatot tesz az igazgatónak az oktató személyzet kinevezésére;
11. felelős a tanszéken levő állami vagyonért, a tanszék rendelkezésére álló hitelek felhasználásáért;
12. havonta jelentést tesz az igazgatónak a tanszék munkájáról.

Ha e feladatköröket az 1951-es szervezeti szabályzatban felsoroltakkal összehasonlítjuk, akkor nemcsak a feladatok számának növekedését, hanem azok tartalmának megváltozását s ugyanakkor újak jelentkezését is észrevehetjük. Ez jelzi a tanszék jelentőségének kiemelését s a feladatok differenciálását. A szegedi Főiskola 1956. novemberében dolgozza ki tervezetét a Pedagógiai Főiskolákról készülő törvényjavaslathoz, melyet 1957. január 7-én terjeszt fel a minisztériumba. Ez a tervezet a tanszékkel kapcsolatban megállapítja: „A tanszékek számát, elnevezését, tagjainak létszámát és beosztását a főiskola szervezeti szabályzata határozza meg” (II. 1. §)²⁷ A III. 1. §-a a tanszék vezetésével kapcsolatban megállapítja: „A tanszékek vezetését a Főiskola Tanácsának javaslatára az M. M. által kinevezett tanszékvezető tanárok látják el. A tanszékvezető felelős a tanszék oktató, tudományos, illetőleg művészi munkájáért, valamint dologi ügyeiért.”²⁸

1952-től 1971-ig nem készül új szervezeti szabályzat. Az 1970. (VIII. 7.) Korm. sz. rendelet 4. § (1) bekezdésének 2. pontja folytán a művelődésügyi miniszter által kibocsátott 14/1970. (XI. 10.) MM. sz. rendelet alapján készíti a szegedi Tanárképző Főiskola 1971-ben „A szegedi Tanárképző Főiskola szervezetének és működésének szabályzata” c. dokumentumot, melyet a művelődésügyi miniszter 35 831/1971. VI. sz. leiratával hagy jóvá.²⁹ Ez a szervezeti szabályzat a III. „A főiskola oktatási és egyéb szervezeti egységei” című fejezetben (12. §) rögzíti a tanszékkel összefüggő elvi kérdéseket. E § 2. pontjában ezeket szögezi le: „Oktatási, szervezeti egységek: a) a tanszék egy tudományág, illetőleg a vele rokon tudományok oktatására kialakított szervezeti egység; b) az idegen nyelvi lektorátus a főiskolai hallgatók idegen nyelvi oktatását ellátó szervezeti egysége.”³⁰ A 13. § a szervezeti egység vezetésével foglalkozik: a tanszék élén a tanszékvezető, az idegennyelvi lektorátus élén a lektorátus vezetője áll, akiket a főigazgató javaslata alapján a művelődésügyi miniszter bíz meg. A megbízás 5 évi időtartamra szól s meghosszabbítható. Az oktatási szervezeti egységek vezetőinek jogait és kötelességeit 13 pontban jelöli meg. Ezek ismét lényegesen eltérnek a korábbi szervezeti szabályzatban megadott feladatoktól. Felsorolásuk ezért is szükséges, mivel így tudjuk lemérni a tanszéki és tanszékvezetői feladatok megváltozását.

A tanszékvezető, az idegennyelvi lektorátus vezetőjének jogaként és kötelességként a következőket sorolja fel:

1. képviseli az oktatási szervezeti egységet a főiskola vezetői szerveinél, valamint a jogszabályokban vagy a szabályzatokban meghatározott esetekben a főiskolán kívüli szervek előtt;
2. véleményt nyilvánít a főiskola vezetői (testületei) előtt, a tanszékkel érintő személyi, oktatástartalmi, nevelési és gazdasági jellegű kérdésekben, javaslataival ilyen tartalmú döntéseket kezdeményeztet;
3. megszervezi a tanszék oktató-nevelő tevékenységét, saját oktató-nevelő és kutatómunkája mellett irányítja és ellenőrzi a hozzá beosztott oktatók és más dolgozók munkáját, a felsőbb szervek által adott irányelveknek meg-

felelően biztosítja és fejleszti az oktató-nevelő foglalkozások egységes mód-
szereit;

4. biztosítja a hallgatók eredményes tanulmányi munkájához szükséges felté-
teleket;
5. támogatja a tudományos diákkörök munkáját, az oktatás-nevelés eszközeivel
— bevonva a hallgatókat a tudományos munkába —, elméleti és gyakorlati
útmutatást ad a kezdeti tudományos munka végzéséhez;
6. támogatást nyújt a tanszék oktatói és más dolgozói, valamint a hallgatók
politikai és erkölcsi fejlődéséhez, közreműködik a káderutánpótlási és kép-
zési terv megvalósításában, a beosztottak minősítésében;
7. javaslatot tesz a tanszék dolgozóinak kitüntetésére és előléptetésére, jutal-
mazására;
8. javaslatot tesz külső előadók, gyakorlatvezetők és más dolgozók megbí-
zésára;
9. elosztja a tanszék oktató-nevelő és kutatómunkához szükséges eszközöket és
anyagokat, felelős a tanszék kezelésére bízott társadalmi tulajdonban álló
vagyon tárgyak védelméért és őrzéséért;
10. a jogszabályok és a főiskola szabályzatai szerint irányítja és ellenőrzi a szer-
ződéses munkák végzését;
11. véleménynyilvánítással, tanáccsal és javaslatokkal együttműködik a főiskola
szervezeteinek és a hallgatók közösségeinek képviselőivel;
12. végrehajtja a főiskola vezetőjének határozatait;
13. ellátja a jogszabályokban vagy felettes szervek rendelkezései alapján a tan-
székvezető hatáskörébe utalt egyéb feladatokat.

A 13. § 4. pontja kimondja: „A tanszéken az oktatókon kívül sajátos feladatok
ellátására az oktató-nevelő és tudományos munkát segítő egyéb dolgozók (könyvtá-
ros, laboráns, technikus, adminisztrátor, raktáros stb.) is tevékenykedhetnek. Ezek-
nek a dolgozóknak a munkakörét a tanszék vezetője határozza meg.”³¹

Áttekintve a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, valamint a Tanárképző (Pe-
dagógiai) Főiskola szervezeti szabályzatát megállapíthatjuk, hogy a tanszék fogalma
a „tanári szék” kifejezésből alakult ki. Az egymást követő szervezeti szabályzatok
jól tükrözik a tanszék funkciójának különböző értelmezését is. A tanszék szervezeti
keretének változásai pedig az egy „tanári széket” elfoglaló tanártól a differenciált
feladatokat ellátó oktatók és dolgozók számának növekedését jelentik. A tanszék-
vezetők feladatköreinek módosulásai viszont jól tükrözik a tanszéknek, mint szer-
vezeti keretnek hangsúlyosabbá tételét az oktatói-nevelői-tudományos tevékenység-
gen belül.

További célkitűzésemnek tekintem, hogy a Tanárképző Főiskola egyes tanszé-
keinek történeti kialakulását és változásait külön tanulmányban dolgozom fel.

IRODALOM

1. Szabályrendelet az állami elemi és polgári iskolai tanító- és tanítónőképződe igazgatásáról. Bp.,
1877.
2. Uo. 6.
3. Uo. 6.
4. Uo. 8.
5. A m. kir. állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézetek szervezete és rendtartási sza-
bályai. Bp., 1906.
6. A polgáriskolai tanárképzés szervezete. Bp., 1909.
7. Uo. 1.
8. Uo. 2.

9. Uo. 2.
10. Uo. 2.
11. Uo. 3.
12. Uo. 5.
13. Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete Szeged, 1935.
14. Uo. 5.
15. Uo. 5.
16. Uo. 5.
17. Uo. 6.
18. Uo. 7.
19. Uo. 7.
20. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának rendelete a Pedagógiai Főiskolák működéséről. Bp., 1950. Kézirat.
21. A pedagógiai Főiskolák szervezeti szabályzata. Bp., 1951. Kézirat.
22. Uo.
23. Uo.
24. A szegedi Pedagógiai Főiskola szervezeti szabályzata. 1952. Kézirat.
25. Uo.
26. Uo.
27. Tervezet a Pedagógiai Főiskolákról készülő törvényjavaslatához. 1957. Kézirat.
28. Uo.
29. A szegedi Tanárképző Főiskola szervezetének és működésének szabályzata. Bp., 1971.
30. Uo. 10.
31. Uo. 12.

DIE ENTWICKLUNG DER LEHRSTÜHLE AN DER PÄDAGOGISCHEN HOCHSCHULE ZU SZEGED I.

SÁNDOR BERCZKI

Verfasser untersucht in seiner Studie, wie in den für die Pädagogische Hochschule herausgegebenen Organisationsstatuten der Begriff Lehrstuhl ausgelegt wird, welche Forderungen gegenüber dessen strukturellem Aufbau erhoben werden und worin man die Aufgaben des Lehrstuhlleiters vorschreibt. In der ersten Periode der Pädagogischen Hochschule figurierte in den Organisationsstatuten der Ausdruck „Lehrer-Stuhl“, später trat die Benennung „Lehrstuhl“ an seine Stelle. Allmählich haben sich der Organisationsrahmen des Lehrstuhls und auch die Aufgabenkreise des Lehrstuhlleiters herausgebildet. Die Wandlungen der Funktion des Lehrstuhlleiters zeigen die Umwandlung der Unterrichts- und Erziehungstätigkeit des Lehrstuhls und das Anwachsen seiner Bedeutung.

РАЗВИТИЕ КАФЕДР В СЕГЕДСКОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ИНСТИТУТЕ

БЕРЕЦКИ ШАНДОР

В своей работе автор анализирует уставы педагогических институтов с той точки зрения, как определяется понятие кафедры в уставах, какие требования выдвигаются в отношении структуры кафедр и как определяются обязанности заведующих кафедрами. В начале организации педагогических институтов в уставах кафедры назывались «tanári szék» (преподавательский стул), а затем стали называть «tanszék» (кафедра). Постепенно формировалась организационная структура кафедр и определялись обязанности заведующего кафедрой. Изменение в обязанностях заведующего кафедрой свидетельствует об изменении и увеличении значения учебно-воспитательной работы кафедры.